

Վաղցրահամ զնորիդ ձայնին աղեկէզ
Թերեւս ի լուր գերեզմանին ի խորոց ,
Բզճանրակիրն ըզյարկ մահուն քաջապէս
Տարեալ ի բաց ի մայրենին սրասցի ծոց :

Հապա զարթիր օն , Լուցիա , ժամ է արդ .
Բա՛ արեւեւնն ի կարմրափայլ վառին գոյն .
Տուր զոտդ ի բոյս ի բազմերանգ ո՛հ ընդ արտ ,
Տես իբր զծաղկունս գըգուէ գեփիւռ քաղցր յողջոյն :

Լխորժ ըստուերք մեղմիկ շարժեալ ի շըրշին ,
Լուր՝ յամենուստ ըզքեզ կարգան , Լուցիա .
Լ ի հովտին հովիւ հօտովն ի լալին՝
Օքէն ի խընդիր ի սոյլ սրընգին Լաղեմայ :

Լ՛հ , մի անլուր լինիր ջայլոց մայրական ,
Չետուն երկինք երբէք քեզ սիրտ անըզգայ .
Յիշեա ըզկաթն անոյշ ի տիսդ մանկական ,
Լ ըզհամբոյրս այտիցդ հազարս , Լուցիա : —

“ Լյլ մի ի յուշ ածեալ դուք զիս լայք ի զուր ,
“ Օ ի ձեզ յաւանդ ետու ըզսիրտն իմ ամբիծ .
“ Հրամանք են ինձ լընուլ զբազդին պարտս հանուր .
“ Տեսցուք զիրեար յաւէժ ի բուն հայրենիս ” :

Լյո , անդարձ են Տեառն հրամանք՝ թէ եւ խիստ .
Լ զի է մեզ ընդվայր ողբալ սըգաւոր .
Լնմահացաւ Լա ի մահուն անդ հովիտ ,
Լ զյաղթական լըսէ գերկնից նըւագ նոր :

ԳԵՈՐԳ ՍԱՄԱՆՃԵԱՆ

յԱշակերտելոց Ռափայելեան վարժարանին :

ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

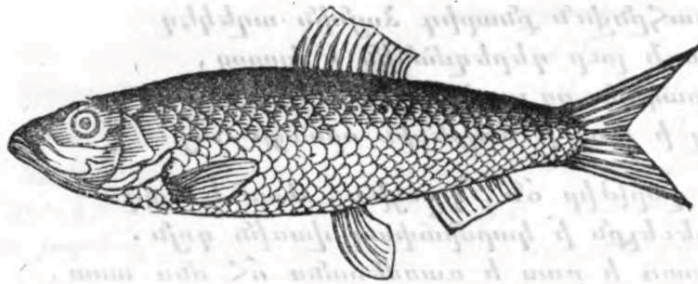
Բիւկա նոյն :

Բիւկան սովորական ձուկ մըն է , բայց
այնչափ օգտակար ու այնչափ գործա-
ծական է , որ քանի մը աշխարհքներու
հարստութեան դուռ բացած է , շատ
ուրիշ երկիրներու համար ալ խիստ
հարկաւոր ուտելիք է :

Լյս պզտիկ ու անփնաս ձկները՝ որո-
շեալ ժամանակներու անհամար խում-

բերով աշխարհքիս հիւսիսային ծովե-
զերքները կ'երևան , և այնչափ սաս-
տիկ է ասոնց բազմութիւնը , որ խել
մը փարսախ երկայնութիւն կ'ունենան .
Լմէն տարի ամառն ու աշունը ասոնք
կու գան Լըրոպիոյ ափուները , և գրե-
թէ նոյն ատեն կը տեսնուին նաև Լ-
մերիկա ու Լսիոյ հիւսիսային ափու-
ները :

Շատ հետաքրքրական բան մըն է
թէ ուսկից կու գան այս ձկները և
ուր կ'երթան . բայց ինչուան երևելի
բնապատումներն ալ ասոր վրայ այլ
և այլ կարծիքներ ունին : Ոմանք կը-
սեն թէ Բիւկան որոշեալ ատեններ

Րինկա ձուկը :

բւեռային գօտին կը քաշուի սառերուն տակ բնակելու համար, և հոն իրեն անթիւ բազմութեանը համեմատ կերակուր չգտնելով՝ ամէն գարնան սկիզբը անթիւ խումբեր կը խաւրէ դէպ 'ի հարաւային աշխարհքները: Այս խումբերը երկու մեծ գունդեր բաժնուած են, որոնցմէ մէկը խաւնտայի փփունքները կը ժողվուի, և 'յոր լըրկրին աւազուտին վրայէն տարածուելով՝ 'յմերիկայի նեղուցներն ու խորշերը կ'երթայ կը լեցուի. երկրորդ գունդը 'յորուէկիոյ երկայնութեամբը կ'իջնայ ու Պալդիկ ծովը կը մտնէ, և Որկադեան կղզիներէն անցնելով՝ Սկոտլանդի ու 'նլանտիոյ ծովը կը մտնէ, և ինչուան Սպանիա կը հասնի՝ Վաղղիոյ ծովէ զերքներէն երթալով:

Բնապատումներէն ոմանք ընդհակառակն՝ ըրնկան այս Զանապարհորդութիւնը չընէր կ'ըսեն. որովհետեւ կը ցուցնեն թէ վրայէ վրայ շատ տարիներ կ'ըլլայ՝ որ առջի դրութեամբ անցնելու ճամբուն գլխաւոր միջոցները ամենեւին ըրնկա չգտնուիր, և շատ անգամ անհամար բազմութեամբ բոլորովին հակառակ տեղեր կը գտնուի: Այս ալ կ'աւելցնեն, որ ասոնց մեծութիւնը շատ անգամ իրարմէ կը տարբերին՝ իրենց բնական ջրերուն տեսակին համեմատ, որով կ'երեւայ թէ նոյն ծովերուն մէջ երկայն ատեն կեցած պիտի ըլլան: Այլ որ ասոնք իրօք Զանապարհորդութիւն ալ որ կ'ընեն, գիտնալու բանը այն է թէ վերջապէս ինչ կ'ըլլան. բայց եկուր նայէ որ թէ պէտ տեսնուած է թէ ըրնկան բազմութեամբ հիւսիսէն գայ, սակայն մէկը

չէ եղած որ ասոնց դառնալը տեսնէ:

Արիշ բնապատումներ ալ, որ կարծես թէ ուրիշներէն աւելի կը մօտիկնան ճամարտութեան, կ'ըսեն թէ ըրնկա ձուկը ծովուն խորը կը բնակի, և երբոր ատենը գայ՝ դուրս կ'ելլէ և կ'երթայ ծովափանց քով ու գետերու բերանները հաւկիթ կը ձգէ: Այս կարծիքին մէկ մեծ ապացոյց մը այս է՝ որ մեծ ըրնկաներուն մէջ պզտիկ ըրնկաներ ալ ամենեւին չեն տեսնուիր, և որովհետեւ բոլոր բռնուած էգ ըրնկաները հաւկիթով լեցուն են: Այս դրութենէն կը հետեւի թէ հաւկիթ ձգելու եղանակէն ետքն որ ըրնկայի որս ըլլայ, խել մը առանց հաւկիթի ըրնկաներ պիտի գտնուին. և իրաւ որ ասանկ ալ կը հանդիպի:

Արիշ զօրաւոր պատճառ մըն ալ կայ այս երրորդ կարծիքին: Ինդհանրապէս ամենքը կ'ընդունին որ ըրնկան հաւկիթ ձգելու ատենը կ'երեւայ, և թէ բոլոր անցած փփունքներուն վրայ կը թողու. բայց այս պզտիկ ըրնկաները ինչ կ'ըլլան, որովհետեւ ամենեւին տեսնուած չէ՝ որ ասոնք ալ խումբ խումբ ըլլան ու դէպ 'ի հիւսիս երթան: Ինոր համար աւելի հաւանական է ըսելը թէ այս ըրնկաները հաւկիթէն նոր ելածնուն պէս՝ ծովուն խորը կ'իջնան ու հոն առատութեամբ որդեր, խեչափառներ՝ ու ձկներու հաւկիթ գտնելով, որոնք որ իրենց սիրած կերակուրներն են, դիւրաւ կը մեծնան, և երբ որ իրենց ալ ժամանակն հասնի հաւկիթ ձգելու, ծովուն երեսը կ'ելլեն:

այս պատճառաւ է որ ըրնկային պրզ-տիկութեանը վրայ գրեթէ բան չգիտցուիր :

Բայց թէ հեռաւոր տեղերէ գան և թէ ծովուն խորերէն ելեն , այս յայտնի է որ երբ ասոնք իրենց ձմեռուան բնակութիւնը կը թողուն , խիստ շատ բազմութիւն մէկտեղ կը քալեն , կարգաւ կ'երթան , ու դիմացին խումբ մը առջնէն կը թողուն , որ իրենց աւելի մեծերն ու սրտոտները կ'ըլլան . և ընդհանրապէս դիտուած է որ ըրնկաները ամէն տարի նոյն տեղերը կ'երևան ու գրեթէ որոշեալօրով , բայց ինչպէս վերը ըսինք , երբեմն ալ կը թողուն տեղ մը ու շատ տարիներէ վերջը կու գան հոն : Նոյն մէջ քալած ատեննին ալ ջուրը թանձր ու խժային նիւթով մը կը ծածկուի : Բայց շատ հիանալի բան է իրենց բազմանալուն թիւը . միջակ մեծութեամբ էգ ըրնկայի մը փորին մէջ 60,000 հաւկիթէն աւելի գտնուած է : Բնիկ տարեցները առաջ հաւկիթ կը ձգեն ու նորերը աւելի ուշ . բայց կ'երևայ թէ նաև զուգախառնութիւնն և ուրիշ պարագաներ ալ էգերուն հաւկիթ բերելուն վրայ ազդեցութիւն կ'ընեն . որովհետեւ տեղեր կայ , ուր գրեթէ բոլոր տարւոյն մէջ ձուալից ըրնկա կը գտնուի : Բայց հաւկիթ ձգելէն վերջը՝ կը վտիտնան ու ալ այնչափ յարգի չեն :

Պալենան , շանաձուկը , և ուրիշ ամէն շատակեր ձկներն ու որսական թռչունները՝ ասոնց սաստիկ ջարդ կու տան . բայց ըրնկային թիւը այնչափ է , որ և ոչ կ'իմացուի ասիկայ : Սակայն մարդս անոր աւելի փնտս կը հասցընէ՝ քան թէ այն ամէն կենդանիները միատեղ . 'ի վերայ այսր ամենայնի ըրնկային բազմութիւնը նոյնպէս անթիւ ու անհատնում է , և իր որսը միշտ առատ :

Բնէն հիւսիսային խորշերու մէջ միլիոններով ըրնկա կը բռնեն : Հաշիւ եղած է որ Լորուէկիա աշխարհքը տարին ասոնցմէ 400 միլիոն կ'որսայ . իսկ Շուետի մէջ միայն Լոթէմպուրկ

քաղաքը 700 միլիոնէ աւելի : Պաղղիա , Նոլանտա , Սկովտիա , Իսլանտա ու Բլեքիկոյ Սիացեալ Լահանները բիւրաւոր միլիոններով կը բռնեն : Բայց հիմա աւելի քիչցած է ըրնկայի որսը ու առջինին չափ բազմութիւն չբռնուիր . սակայն միշտ ամէն ատեն բեղնաւոր շահավաճառ մը եղած է այս որսը հիւսիսային ծովերուն ափանց բնակիչներուն համար , որովհետեւ ըրնկան ոչ երբէք հիւսիսային լայնութեան 45⁰էն վար կ'իջնայ :

Եւ որսին սկիզբը շատ հին է . ուրոշ չգիտցուիր որ այս կողմանէ առաջինը Նոլանտա թէ Պաղղիա եղած է : Սկզբան միայն ծովափանց երկայնութեանը վրայ կ'որսային . բայց քիչ ետքը սկսան նաւատորմիղներ խաւրել այս պիսի դիւրին պատերազմի մը համար : Տարիներ եղած է որ Նոլանտացիք 3,000^{էն} աւելի նաւ խաւրած են , 450,000 մարդ վրան դրած . և Պաղղիա այս բանիս մէջ Նոլանտայէն վար մնացած չէ :

Ըրնկան ընդհանրապէս նաւահանգրստէն դուրս կ'որսան : Երբ գործածելու ուռկանները գրեթէ 5-600 գրկաչափ՝ երկայն կ'ըլլան . հիմա ասոնք մետաքսէ կը շինեն , որ իրեք տարի կը դիմանան , և որպէս զի գոյներնէն ձուկը չվախնայ՝ ծխոյ դիմաց բռնած կը սեցընեն . իւրաքանչիւր օդերն ալ ամենէն քիչ բթաչափ մը լայն պիտի ըլլան : Յորեկ ատեն ծովուն մասնաւոր կերպով մը ծփծփալէն կը ճանչնան ձկնորսները որ ըրնկային խումբերը մօտ են , իսկ գիշեր ատեն ասոնց թեփերուն փայլուն լուսով մը պլպլալէն . նոյնպէս որսական թռչուններէն ալ կ'իմացուի , որ ասոնց ետեւէն կ'իյնան : Ընդհանրապէս մութ ատեն կը ձգեն ուռկանները , ու նաւերուն վրայ ջահեր կը վառեն՝ որ ձկները դէպ 'ի հոն գան . բայց ուռկանները շատ մեծ ըլլալով՝ անուորդ՝ մեքենայով կը ձգեն ու անով կը քաշեն : Երբեմն քանի մը վայրկենի մէջ ուռկանը խիստ

սաստիկ կը լեցուի . բայց երբեմն ալ որ սը երկայն ատեն կ'երթայ ու լաւ աւա-
րով չըլլար . ինչուան կրնայ գրեթէ բո-
լորովին անօգուտ ալ ըլլալ . բայց այս
բաներուն պատճառները չգիտցուիր :
Հանաձուկներն ալ երբեմն արգելք
կ'ըլլան ըրնկային որսին , որ ուռկաննե-
րը կը պատուտեն ներս կը մտնեն , կամ
ձկներուն վրայ որ մէյ մը իյնան՝ ըրն-
կային խումբերուն ուղղութիւնը կը
փոխեն . նոյն բանը վախնալու է նաև
ուրիշ շատակեր ձկներէ ալ :

Հայտնի է թէ ամէն տարուան այս-
չափ անթիւ բազմութեամբ բռնուած
ըրնկային և ոչ հարիւր հազարորդ մա-
սը մէկէն կը գործածուի . անոր համար
կերպը գտած են զանիկայ պահելու ,
ու այնպէս աշխարհքիս չորս կողմը կը
խաւրեն : Լըրկու կերպով կը պահեն
ըրնկան . աղտելով , կամ չորցընելով .
աղտելը Պուբէլս հոլանտացին հնա-
րեց , և այս գիւտը իր երկրին համար

ամբաւ հարստութեան պատճառ եղաւ ,
և ինչուան հիմա ալ հոլանտայի աղած
ըրնկաները Լըրկուայի լաւագոյն աղո-
տածներն են : Իսկ երկրորդ կերպը , որ
նոյնպէս օգտակար է , Վաղղիոյ մէջ
Տիէթ քաղաքին բնակիչքը գտան . և
չորցուցած ըրնկաները այս առաւելու-
թիւնն ունին մէկալնոնց վրայ , որ ա-
ւելի դիւրաւ կը պահուին ու աւելի
դիւրաւ տեղէ տեղ կը փոխադրուին :
Ժե դարուն գտնուեցան ըրնկան պա-
հելու հնարքները . անկէց առաջ՝ առօ-
րեայ գործածութեան համար կ'որ-
սային այս ձուկը . այն ատեն ասիկայ
սովորական որս մըն էր , իսկ հիմա մեծ
վաճառականութիւն մը դարձած է :

Ըրնկային ծանրութեան 227 մասը
եղ է . ասիկայ հանելու համար՝ բաւա-
կան է որ ձուկը եռացեալ ջրով եփես ,
որովհետեւ այն ատեն եղը ջրին երեսը
կ'ելլէ . և ասիկայ կը ծառայէ վառելու :

Ժ Ա Մ Ա Ն Ա Կ Ա Կ Ի Յ Դ Է Պ Ք

Բխանորի Գաղղիոյ կայսեր դասաձանին դատաստանը :

Դանօթ է ամենուն որ ինչպէս վերջերս Գաղ-
ղիոյ ներկայ կայսեր Նարուէոն Գին կեանքը վե-
տանգք մէջ ինկաւ անդգամ դաւաճանի մը ձեռ-
քով , որ Բխանորի կ'ըսուէր : Բարեբաղդաբար
կայսրը անձնաս մնաց , ու յանցաւորն ալ մէկէն
բռնուելով վրան դատաստան եղաւ : Այս դի-
պուածը նշանաւոր բան մը ըլլալով՝ շատ հետա-
քերթութիւն կրնայ շարժել նիւթին պատճառ-
ներն ու պարագաները իմանալու . անոր համար
մենք ալ Օրագրիս թերթերուն մէջ բոլոր դա-
տաստանը կը դնենք , միանգամայն իրիւ ճաշակ մը
տալու համար մեր բանասէր ընթերցողաց Եւ-
րոպայի դատաստաններուն կերպին վրայ :

Նիստ 77 մայիսի :

Հատ ատենէ 'ի վեր այսչափ բազմութիւն գի-
ղուած չէր Բարիզու մէջ դատաստան մը տեսնե-
լու . արքայապալանի մը դատաստան ալ ըլլալով
բնականապէս աւելի փափաքանօք կը դիմէին :

Ներս մտաւ ամբաստանուածը , ու ամենուն
աչքը անոր վրայ դարձաւ . մութ մոխրագոյն ըզ-
դեստ մը հագած միջին հասակով մարդ մըն էր ,
երեսը երկայնաձև , մազերը թուխ , նոյնպէս մօ-
րուքն ու ընչաքն ալ սև : Ուժով էր գէմքը . այն

խոր աչուրները , կամարաձև յօնքերն ու երկայն
ճակատը՝ կը ցուցնէին որ հաստատուն ու զօրա-
ւոր բնաւորութեան տէր մարդ է . և ամենեկին
նշան մը չէր երևար վրան որ արուեստաւոր ըլլայ :
Տեսակ մը հետաքերթութեամբ , բայց առանց այ-
լայլութեան՝ աչքը հանդիսականաց վրայ կը պարտ-
ցնէր . և կերպէն կ'երևար որ իմացած է թէ ինչ
մեծ ամբաստանութիւն էր որ վրան կը ծանրանար ,
ու անոր հետեանքներն ալ կը գուշակէ :

Նահապէհ Բարդաբէ-Լ-Փոս կ'ըսէր . Ամ-
բաստանուած , որոնք են անուններդ ու մակ-
անուններդ : — Ամբաստանուած — Ժոզֆին Դե Լե-
սէ . Յովհաննէս Բխանորի : — Տարիքդ . — Քսա-
նուծը տարեկան : — Ո՛ր ծներ ես . — Չեմ յի-
շեր : — Բայց Իտալիոյ մէջ ծնած չեմ . — Այո՛ ,
Հռոմայ տերութեան մէջ : — Բռնուած ատենդ
որ կը բնակէիր . — Չեմ յիշեր . անցագրիս մէջ
գրուած պիտի ըլլայ : — Նոգրը — Տամ — տը — Կրաս
ըսուած փողոցին մէջ չէիր բնակեր . — Կարծեմ
անանկ է : — Հիմա լսէ քու ամբաստանութեանդ
ատենական գրուածքը :

Գովէրսոն ատենադպիրը այս հետեւալ գրուած-
քը կը կարգայ . “ Յովհաննէս Բխանորի , որ ան-
ցագրի մը մէջ Անտոն Լիվերանի անունը գնել
սուաւ իրեն , ծնած է Հռոմայ տերութեան գա-